

CUPRINS

INTRODUCERE: PRECIZĂRI CONCEPTUALE	7
1. Problema persistenței sărăciei extreme la nivel global. Comparații 2023 / 2019	16
2. Persistența pe scară largă a sărăciei în România în contextul european, 2019-2022.....	24
3. Românii – printre cei mai săraci dintre europeni. Dinamica ratei sărăciei și excluziunii sociale	38
4. Influențe ale politicilor de venit asupra ratei sărăciei din România	45
5. Venituri, inflație, costul vieții, putere de cumpărare	55
6. Criza energiei – factor major de expansiune a sărăciei energetice din România	67
7. Gospodării românești la limita subzistenței. Coșul minim de consum.....	74
8. Locuirea ca premisă a integrării sociale. Dificultăți ale populației sărace din România	82
9. Cheltuieli și efecte ale intervenției instituțiilor de protecție socială din România.....	101
10. Concluzii și propuneri de politici anti-sărăcie	116
BIBLIOGRAFIE.....	131

INTRODUCERE: PRECIZĂRI CONCEPTUALE

Trăim în prezent sub impactul a mai *multe crize conjugate*: criza socială, economică, politică, alimentară, umanitară, criza de mediu și, nu în ultimul rând, criza climatică. Fiecare dintre aceste crize poate genera diverse riscuri ce decurg și din expansiunea fenomenului sărăciei și din starea de nesiguranță, amplificate și prin prelungirea duratei războiului de la graniță, prin emigrarea populației apte de muncă, prin potențiala imigrare a unor populații amenințate de foamete, prin stagnarea/ recesiunea economică ș.a.

Acest raport social va fi un instrument de lucru adresat decidenților din sfera politicilor sociale, în vedere restrângerii impactului social al sărăciei din România, dar și publicului larg interesat de această tematică.

În deschidere, realizăm o sumară trecere în revistă a evoluției sărăciei din ultimele două secole la nivel global, pentru a înțelege contextul larg al realităților mondiale, apoi vom supune atenției realitățile din țară în context european, în intervalul 2019-2023.

Conceptul de sărăcie poate avea diverse semnificații de tip obiectiv, în funcție de stratificarea social-economică pe care o exprimă (sărăcie absolută, sărăcie severă, sărăcie relativă), poate viza caracterul multidimensional al standardului de viață (deprivare alimentară, deprivare materială, deprivare cultural-educațională ș.a.), sau poate

avea o expresie de tip subiectiv – când constituie rezultatul percepției populației (*Hagenaars, & de Vos, 1988*).

Riscul de sărăcie estimează numărul de persoane ce realizează venituri, din diverse surse, sub o anumită valoare monetară, denumită *prag al sărăciei*.

Sărăcia absolută are în vedere caracterul normativ al vieții/ subzistenței, definindu-se în raport cu un concept integrat de *nivel de trai decent* aferent unui stadiu concret de dezvoltare a societății.

Sărăcia relativă se delimitează prin *nivelul de venit al persoanei* și se referă la pragul de 60% din venitul median ce se constituie în societatea de referință.

Indicele Gini (IG) măsoară deviația practică a distribuției veniturilor dintr-o țară față de distribuția teoretic egală a acestora. $IG = 100\%$ când o singură persoană primește întregul venit existent; $IG = 0$ când populația primește venituri egale.

Riscul de sărăcie și excluziune socială este un indicator sintetic, mai complex decât *riscul de sărăcie* și sintetizează trei indicatori analitici:

- numărul de persoane ce realizează un venit echivalent disponibil sub valoarea pragului sărăciei relative (60% din venitul median echivalent disponibil, după realizarea transferurilor sociale);
- numărul de persoane care trăiesc în deprivare socială și materială (care nu își pot permite 7 din 13 itemi ai consumului considerați dezirabili/necesari de către cei mai mulți oameni pentru o calitate decentă a vieții;

- numărul de persoane sub vârsta de 65 de ani care trăiesc într-o gospodărie cu intensitate foarte scăzută a muncii (care au lucrat sub 20% din timpul legal de lucru al ultimelor 12 luni).

Deprivarea socială și materială severă derivă, de regulă, din sărăcia monetară. Ea este prezentă când o persoană nu își poate permite 7 din 13 itemi ai consumului considerați general dezirabili/necesari de cei mai mulți oameni pentru o calitate decentă a vieții. Șase din cei 13 itemi se referă la persoană, iar șapte – la locuință (*Eurostat 2023*). Deprivarea materială este o expresie a suprimării sau limitării, din rațiuni economice, a consumului de bunuri, servicii sau a unor alimente de bază, și se calculează ca pondere a persoanelor deprivat material prin cel puțin 7 din 13 indicatori analitici, stabiliți pentru gospodărie și pentru individ.

Indicatorii referitori la gospodărie sunt: 1) nu își permit să facă față cheltuielilor neprevăzute 2) nu își permit un concediu de 1 săptămână pe an într-o altă locație diferită de reședință, 3) au restanțe la plățile ipotecare, chirie, întreținere sau cu utilitățile sau alte obligații precum întârzierea plăților la credite pentru bunuri sau servicii, 4) nu își permit o masă cu carne, pește, pui sau echivalent vegetarian la fiecare 2 zile, 5) nu își permit să asigure o temperatură adecvată în locuință, 6) nu își permit un autoturism pentru uz personal, 7) nu își permit să înlocuiască mobila uzată.

Indicatorii referitori la persoană sunt: 1) nu își permit o conexiune la internet, 2) nu își permit înlocuirea hainelor uzate cu unele noi, 3) nu își permit 2 perechi de pantofi

(inclusiv 1 pereche care se potrivește pe orice vreme), 4) nu își permit să poată cheltui o sumă mică de bani în fiecare săptămână pentru bunăstarea individuală, 5) nu își permit să aibă activități regulate de petrecere a timpului liber, 6) nu își permit să poată să se întâlnească cel puțin o dată pe lună cu prietenii sau familia la o masă caldă sau băutură în oraș (Guido, 2009).

Intensitatea muncii reflectă cât de mult au lucrat toți membrii gospodăriei în vârstă aptă de muncă în comparație cu potențialul lor maxim. În general, cu cât este mai mare intensitatea muncii într-o gospodărie (cu cât oamenii sunt mai aproape de ocuparea completă a forței de muncă), cu atât este mai mică probabilitatea de a fi expuși riscului de sărăcie. Intensitatea muncii este prezentată cu trei niveluri, variind de la foarte scăzută, la medie și foarte mare.

Intensitatea muncii este definită ca raport între numărul total de luni pe care toți membrii gospodăriei în vârstă aptă de muncă le-au lucrat în timpul anului de referință al venitului și numărul total de luni în care aceiași membri ai gospodăriei le-ar fi putut lucra teoretic în aceeași perioadă. Intensitatea muncii este considerată foarte scăzută atunci când adulții gospodăriei au avut un timp de lucru egal sau mai mic de 20 % din potențialul lor total de timp de lucru combinat în cursul anului precedent. Dimpotrivă, este considerată ca fiind foarte mare, când timpul de lucru al adulților a depășit 85 % din potențialul de lucru total.

Fenomenul sărăciei din România are deja un impact social de termen lung – în cele mai bune timpuri acesta afectând cam un sfert din populația țării. Imediat după anul 1989, acesta s-a revelat ca o problemă socială deosebit de

persistență și recurentă, fără a fi vreodată abordată deschis de guvernele aflate la putere, exceptând poate, unele inițiative din anii 90 ale comisiei CASPIS – inițiative repede trecute în uitare de guvernele care au urmat.

Ponderea sărăciei din România este și în prezent, după 34 de ani de la schimbarea regimului politic, mult mai mare comparativ cu realitățile de la nivelul mediu european. Diferențele mai mari pot fi observate îndeosebi în anumite zone rurale, sau în cazul anumitor grupuri defavorizate sau vulnerabile. Pentru asemenea zone sau grupuri, intervenția societății prin politici de susținere ar trebui să fie imediată. Cu toate că asta este larg cunoscut, la nivelul decidenților politici, politica socială din România se menține, de peste trei decenii, în apropierea a jumătate din nivelul mediu european.

Eficiența transferurilor sociale din România, în reducerea sărăciei (altele decât pensiile), este de cel puțin de trei ori mai scăzută decât media europeană. Rata beneficiilor bazate pe testarea mijloacelor de trai este, de asemenea, scăzută, iar rata beneficiilor pentru sprijinirea celor care au nevoie de intervenție urgentă este relativ mică. În general, rata beneficiilor de tip financiar este mai mare decât valoarea serviciilor sociale acordate.

Metoda de cercetare, indicatorii, sursele de date utilizate:

- documentare bibliografică și culegerea unor indicatori obiectivi relevanți; descrierea evoluției riscului de sărăcie și al excluziunii sociale la nivel internațional și în România, în intervalul 2019-2023/4; analiza unor date publicate de PNUD, Banca Mondială, Guvernul României, Banca Națională a României, Eurostat,

Institutul Național de Statistică (București), Institutul de Cercetare a Calității Vieții și de alte instituții care au realizat studii de profil;

- analiza unor indicatori și date de tip subiectiv din surse precum: INS – Tempo, Ancheta asupra bugetelor de familie, Ancheta asupra calității vieții, Parlamentul European, Comisia Europeană, Ministerul Muncii din România, Ministerul de Finanțe Banca Națională a României, eurobarometre, barometre naționale, alte studii relevante;
- identificarea deficitului de politici sociale, în vederea prefigurării unor noi politici anti-sărăcie precum și a unor soluții practice de restrângere a impactului sărăciei și excluziunii sociale în rândurile populației din România.

Indicatori obiectivi analizați:

- nivel de venituri, inflație, costul vieții, putere de cumpărare, nivelul consumului populației
- averi acumulate de populație, economii, datorii
- indicatori ai modelului de consum românesc în context European
- indicatori ai sărăciei energetice
- riscul sărăciei și al excluziunii sociale în condiții de criză multiplă
- indicatori ai protecției și asistenței sociale
- coșul minim de consum /categorii de venituri / structuri familiale – dinamici
- comparații de indicatori relevanți – România/media UE.27, țări central și est europene.